

ΕΥΡΩΓΕΝΝΕΣΗ: Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΗΣ (του Γιάννη Ζήση)

Χρειάστηκε μια δεκαετία μετά την είσοδό μας στον 21^ο αιώνα, με τις πολλές γιορτές του millennium, τις θαυματικές αλλά και τις ουσιαστικές συζητήσεις και εκδηλώσεις για να πούμε: «τι αφέλεια! Νομίσαμε πως με γιορτές και τελετουργίες θα ξορκίζαμε το

θηρίο της χωριστικότητας, και αυτό γέλαγε και με κάθε φιέστα μας γινόταν πιο δυνατό και προετοιμαζόταν για την επόμενη επίθεση, έχοντας διδαχθεί από τα λάθη του και τις ήττες του» [1]

Αμερικανικός Μερκαντιλισμός και προστατευτισμός & Ευρωγέννηση

Η αρχή του νέου αιώνα χαρακτηρίστηκε αφενός μεν από την άνοδο στον Λευκό Οίκο της φονταμενταλιστικής – θρησκευτικής (διπλής) θητείας του Μπους (με το οριακό εκλογικό αποτέλεσμα που τελικά κρίθηκε με το τελεσίγραφο και τη διορία δικαστικών αποφάσεων) και τις σοβαρές παγκόσμιες επιπτώσεις του χτυπήματος της 11ης Σεπτεμβρίου στους δίδυμους πύργους της Ν. Υόρκης αφετέρου από την οικονομική κρίση του 2008. Όμως θα είχαμε μία πολύ ατελή και απλοϊκή εικόνα, αν δεν σημειώναμε ότι η εισαγωγή στον 21ο αιώνα έκλεισε με όσα προηγήθηκαν και όσα ακολούθησαν του πολέμου και της επίθεσης των Αμερικανών και των Άγγλων στο Ιράκ. Όσα προηγήθηκαν έδειξαν μια συντεταγμένη δυναμική σύγκρουσης συμφερόντων, καθώς για πρώτη φορά άρχισαν να διαμορφώνονται αντίποδες στη δυναμική συστράτευσης που είχαν διαμορφώσει οι ΗΠΑ ύστερα από το τέλος του ψυχρού πολέμου. Παράλληλα άρχισε να διαμορφώνεται και μια

νέα δυναμική της παγκόσμιας κοινής γνώμης και του ειρηνιστικού κινήματος, που παίρνει συγκεκριμένη μορφή. Σε αυτήν εκφράζονται πλέον οι ηλικίες των μαθητών και των φοιτητών από άκρη σε άκρη της Γης και παράλληλα εκφράστηκε μια συνέχεια των κινήματων του Σιάτλ και της Γένοβα, του εναλλακτικού φόρουμ ενάντια στην παγκοσμιοποίηση, του φόρουμ που ήθελε μια άλλη οικουμενικότητα, μια οικουμενικότητα λαών, ανθρώπων και περιβάλλοντος, αντίθετα από την παγκοσμιότητα συμφερόντων και αγορών.

Η κρίση που ξέσπασε στον ΟΗΕ (και εντονότερα στο Συμβούλιο Ασφαλείας) μετά από την ξεκάθαρη έκφραση της στρατηγικής πρόθεσης των ΗΠΑ για την μεθόδευση της επίθεσης ενάντια στο Ιράκ, ήταν μια κρίση που άρχισε να αναδεικνύει νέα *σενάρια ισχύος και νομής στον πλανήτη*, και άρχισε να αναδεικνύει *νέες δυναμικές μεταψυχροπολεμικών συμμαχιών* ή όπως θα λέγαμε, *συμμαχιών της εποχής της «θερμής ειρήνης»*.

Οι διαδικασίες αυτές της «θερμής ειρήνης» μετά τον «ψυχρό πόλεμο», της ειρήνης με μια πολεμική δυναμική, είναι διαδικασίες που τις έχει αναβιώσει η ανθρωπότητα κατά την διάρκεια της *belle-époque* ή και του μεσοπολέμου. Το νέο στοιχείο είναι ότι στην αρχή του αιώνα μας αναδείχτηκε μια νέα στρατηγική οργανωμένης και μεθοδευμένης περιθωριοποίησης του ΟΗΕ από πλευράς των ΗΠΑ, αλλά και των διεθνών θεσμικών οργάνων, δικαιοδοσιών, και του διεθνούς δικαίου. Παράλληλα *αναδείχτηκε η δυναμική μιας διεμβολιστικής συμμαχίας, ακόμη και στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μιας συμμαχίας για την νομή της παγκόσμιας ισχύος, συνδυασμένη με όλη την απλοϊκότητα και την ωμότητα της άγνοιας των ανθρώπων που δεν μπορούσαν να δουν πέρα από το μήκος των συμφερόντων τους.*

Έβλεπαν μόνο γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, και δεν κατανοούσαν ότι το περιβάλλον θα φερόταν το ίδιο ανακλαστικά σε αυτούς, και ίσως συντριπτικά. Τελικά η περιβαλλοντική κρίση δημιούργησε πολλές παρενέργειες τόσο στην παγκόσμια οικονομία όσο και στην διαβίωση και στις

οικονομικές δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα. Διαπιστώσαμε την ύπαρξη μιας εγκληματικής «αφέλειας», μιας απαξίωσης των ζωτικών δεδομένων και μιας αλαζονείας που δεν αντιλήφθηκε ότι το περιβάλλον αντιδρά στο ανθρώπινο γόητρο, στο γόητρο της ισχύος. Η τότε διακυβέρνηση των ΗΠΑ όλο και πιο πολύ βυθίστηκε σε έναν αναχρονισμό, ο οποίος αναδείχτηκε ακόμη και από το πολιτισμικό και συμπεριφορικό προφίλ των μελών της κυβέρνησης του Ρεπουμπλικανικού κόμματος, ή του Τζωρτζ Μπους του νεότερου.

Απέναντι σε αυτή την κατάσταση αναπτύχθηκε μια συμμαχία Γαλλίας-Γερμανίας, χαλαρή σε κάποια σημεία και ισχυρή σε άλλα, μια δυναμική μέσα σε ένα ισχυρό μπλοκ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και παράλληλα μια δυναμική που άρχισε να προσεγγίζει και να διαμορφώνει ένα νέο πεδίο σχέσεων με τη Ρωσία και ίσως αργότερα θα μπορούσε να πει κανείς και με την Κίνα.

Είναι φανερό ότι οι ΗΠΑ γνωρίζοντας ότι δεν μπορούν να ασκήσουν την πλανητική κυριαρχία απολύτως μόνες του, επιδίωξαν να διαμορφώσουν ένα «μπλοκ συνοδοιπόρων» απέναντι στην διαχείριση των πλανητικών συνθηκών, που να είναι ταυτόχρονα αποσυνθετικό για την Ε.Ε., και το οποίο βασίστηκε σε δυναμικές και στρατηγικές επιλογές που διατυπώνονται από τα νομισματικά – οικονομικά συμφέροντα των ΗΠΑ στην αναμέτρηση των δύο παγκόσμιας εμβέλειας νομισμάτων.

Παράλληλα υιοθετήθηκε η επιλογή της στρατιωτικής επικράτησης και αυτό φανέρωνε δυο πράγματα:

πρώτον σήμαινε μια οικονομική τροφοδότηση της στρατιωτικής βιομηχανίας, δηλαδή ένα γόητρο της πολεμικής βιομηχανίας, μια διαδικασία πελατειακής ανάπτυξης της και φυσικά μια κυκλοφορία των αναλωσίμων της.

δεύτερον υπήρχε μια στρατηγική επιλογή για τους πόρους και την ενέργεια. Η ενεργειοβόρος οικονομία των ΗΠΑ (που απαιτεί ένα ποσοστό της κλίμακας 35-40% της παγκόσμιας κατανάλωσης ενέργειας) και η εξάντληση των αποθεμάτων υγρών και στερεών καυσίμων, ανέκαθεν οδηγεί τις ΗΠΑ σε μια κούρσα ελέγχου των

πηγών ενέργειας άλλων περιοχών. Ταυτόχρονα οι ΗΠΑ επιδίωκαν τη διατήρηση της γεωστρατηγικής και γεωπολιτικής τους κυριαρχίας. Επέλεξαν τις πιο ακραίες θέσεις των αποκαλούμενων ως «ρεαλιστικών» σχολών της πολιτικής, δηλαδή υιοθέτησαν τις «ανταγωνιστικές θεωρίες» διαμόρφωσης της διεθνούς δυναμικής και της ανάπτυξης των διεθνών σχέσεων. Αποπειράθηκαν να διαμορφώσουν σημεία ελέγχου που αφορούσαν ακόμη και γεωκοινωνικές και γεω-πολιτιστικές δυναμικές, όπως εμφανίζονταν με μια δυναμική πολλών σεναρίων, στα πεδία του Ιράκ και της Μ. Ανατολής.

Το δόγμα του «άξονα του κακού», χωρίς καμία αυτογνωσία των παρενεργειών της νεοαποικιακής πολιτικής των ΗΠΑ, οι μονομερείς ενέργειες που προσέβαλαν τελικά τις φιλελεύθερες ρυθμίσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, ο Αμερικάνικος Μερκαντιλισμός και προστατευτισμός, μπορούμε να πούμε ότι σημείωσαν πλέον μια καμπή στην παγκόσμια πολιτική σκηνή.

Η Ευρωπαϊκή ευθύνη

Αυτή η καμπή έβαλε τα Ευρωπαϊκά κράτη μπροστά σε νέους ρόλους και νέες ευθύνες. Με μια διορατική ματιά ο Γερμανός φιλόσοφος Edmund Husserl έκφραζε την αγωνία του για το μέλλον της Ευρώπης λέγοντας πως:

«Η κρίση της ευρωπαϊκής ύπαρξης έχει δύο μόνον διεξόδους:

- A. τον χαμό της Ευρώπης στην αποξένωση ως προς το ίδιο της το έλλογο νόημα ζωής, την πτώση στην έχθρα έναντι του πνεύματος και στον βαρβαρισμό*
- B. την αναγέννηση της Ευρώπης εκ πνεύματος φιλοσοφίας μέσα από ένα ηρωισμό του Λόγου που θα έχει οριστικώς υπερβεί την φυσιοκρατία» [2]*

Μπορούμε να πούμε ότι καμπή στην παγκόσμια σκηνή -που περιγράψαμε παραπάνω- έθεσε την Ευρώπη μπροστά στην ευθύνη για μια ταχύτερη και πιο ολοκληρωμένη διαδικασία ενοποίησης, μια διαδικασία που έστω και αν δεν την ακολουθούσαν όλα τα κράτη –

μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα έπρεπε να την ακολουθήσουν αρκετά από αυτά. Έβαλε την Ευρώπη μπροστά στις ευθύνες μιας παγκόσμιας δικής της πολιτικής, κυρίως στο βαθμό που θα μπορούσε να συγκροτηθεί και να διαμορφωθεί αυτό το συνεκτικό μόρφωμα στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με πρωτοστάτες σίγουρα την Γαλλία και την Γερμανία, αλλά και ένθερμους συμμετόχους και άλλα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως το Βέλγιο.

Ο Ευρωπαϊκός χώρος είναι μια ευρύτερη έννοια από την έννοια της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή ακόμη και του εσωτερικού πυρήνα της Ευρωπαϊκής ομοσπονδιοποίησης ή της Ευρώπης των κρατών, των λαών. Η δυναμική του Ευρωπαϊκού χώρου έχει ένα οικουμενικό κεκτημένο τόσο μέσα στην διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων και στην αποτίμηση της ιστορικής εμπειρίας όσο και στην έκφραση μιας οικουμενικής, πλανητικής σύνδεσης για τις εξελίξεις του πλανήτη. Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι η Ευρώπη είναι ένας καθοριστικός παράγοντας για την κατεύθυνση της οικουμενικής πολιτικής για το περιβάλλον, για τα ανθρώπινα δικαιώματα, για την διεθνή αναπτυξιακή βοήθεια. Είναι συχνά ένας κατευθυντήριο και καινοτόμος παράγοντας για τις άλλες χώρες προς την κατεύθυνση της κατανόησης των δεδομένων και των αναγκών των χωρών του Τρίτου Κόσμου, των αναπτυσσόμενων χωρών και γενικά της κατανόησης των δυναμικών που υπάρχουν ανά την υφήλιο.

Αυτή η νέα Ευρωδυναμική και θα λέγαμε η νέα Ευρωγένεση, δεν σημαίνει ότι οι υπερατλαντικές σχέσεις βαίνουν σε μια οριστική και προαναγγελθείσα τελετή λήξης ή θανάτου, σε ένα προαναγγελθέντα θάνατο. Δεν σημαίνει εξάλλου ότι η Αμερική δεν θα μάθει κάτι από τα λάθη της. Αλλά η Αμερική οριστικά εξέθεσε με ωμότητα την γλώσσα των συμφερόντων της και την απόπειρα επιβολής της σε χώρες του ΟΗΕ και σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι φανερό ότι αυτό θα αποτελέσει ένα πεδίο μνήμης για την πολιτική πολλών χωρών της Ε.Ε., ένα πεδίο μνήμης που βγήκε μέσα από τη σθεναρότητα της στάσης των χωρών της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Ρωσίας στο θέμα του Ιράκ. Βγήκε

ίσως από μια κατάσταση πατερναλιστικού φόβου, και αυτό το είδαμε στην περίπτωση των αμφίσημων πολιτικών της Τουρκίας και μπαίνει σε μια λογική έκφρασης των ευρωπαϊκών συμφερόντων, των κρατών μελών, άσχετα από τη διαφημιστική κηδεμονία των ΗΠΑ στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών διεθνών σχέσεων.

Είναι σίγουρο ότι η οικονομική, η θεσμική, η πολιτική, η στρατιωτική και η τεχνολογική συγκρότηση του ευρωπαϊκού πυρήνα δυναμικής θα συγκροτηθεί κατά ένα μεγάλο βαθμό σε μια λογική απεξάρτησης από την αμερικανική αγορά και από τα δίκτυα αμερικανικών συμφερόντων. Αυτό είναι ένα αναγκαίο βήμα και πρέπει να πούμε ότι οριστικά πια οι ΗΠΑ θα έχουν να αντιμετωπίσουν μια αυξανόμενη αντιπάθεια, μια αποστροφή και μια δυναμική ανταγωνισμού απέναντί τους μετά τα γεγονότα που συνδέθηκαν με τον πόλεμο στο Ιράκ. Σίγουρα θα υπάρξουν και περίοδοι προσέγγισης και επαναδιαπραγμάτευσης των σχέσεων, οι οποίες ωστόσο δεν θα κρύψουν την μνήμη της απαξίωσης των ευρωπαϊκών συμφερόντων με την ωμότατη κυνικότητα από πλευράς των ΗΠΑ. Αυτή η μνήμη της απαξίωσης των συμφερόντων θα δημιουργεί περιόδους «θερμών» σχέσεων και «θερμών» προοπτικών ανταγωνισμού στο διεθνές και στο υπερατλαντικό πεδίο σχέσεων, και θα παίζει ένα καθοριστικό ρόλο ακόμη και σε περιόδους ύφεσης των εντάσεων και των διαφορών.

Η θεσμική συσπείρωση και η συγκρότηση ενός αντίποδα, ενός εξισορροπητικού παράγοντα, απέναντι στην αμερικανική πλανητική επικυριαρχία θα δομηθεί κυρίως με ευρωπαϊκό πυρήνα. Στην έννοια του ευρωπαϊκού πυρήνα έχει σίγουρα ένα μεγάλο ρόλο και η Ρωσία. Η θέση του πρώην Καγκελάριου της Γερμανίας Gerhard Schröder *«ήμουν και εξακολουθώ πάντα να είμαι πεπεισμένος ότι είναι αδιανόητη μια σταθερή ειρηνική τάξη πραγμάτων στην ήπειρό μας χωρίς τη συνολική συνεννόηση με τη Ρωσία»* [3] φαίνεται πως εκφράζει μια ευρύτερη πολιτική άποψη στην Ευρώπη. Θα δομηθεί λοιπόν σε μια βάση ανεπτυγμένων, ισχυρών πόρων και δυνάμεων, και θα τεκμηριώνεται πιθανόν με τις παρενέργειες που θα έχουν τα νέα στρατηγικά δόγματα, οι νέες στρατηγικές πεποιθήσεις και πρακτικές των ΗΠΑ. Όχι μόνο

όπως στην περίπτωση του Ιράκ, αλλά και σε μελλοντικές.

Τόσο οι διεθνείς θεσμοί και τα διεθνή όργανα, όσο και οι κοινωνίες των πολιτών αλλά και τα οργανωμένα ανταγωνιστικά, οικονομικά και πολιτικοστρατιωτικά συμφέροντα, θα λειτουργήσουν σαν ένας πόλος συσπείρωσης. Αυτό πρέπει να γίνει κατανοητό, η εισαγωγή της ισχύος υπεράνω του δικαίου από πλευράς των ΗΠΑ στο πεδίο της παγκοσμιοποίησης θα έχει αυτή την επίπτωση υποχρεωτικά. Δεν μπορούμε να πάμε πέρα από την ιστορική υπαιτιότητα, πέρα από την ιστορική εμπειρία. Αυτό πρέπει να το καταλάβουν οι ΗΠΑ και μάλλον θα το καταλάβουν αρκετά αργά και κατόπιν εορτής, όταν ήδη θα έχει σχηματιστεί ο ανταγωνιστικός πόλος, που θα είναι πολύ πιο πολυσυλλεκτικός, με δεδομένες τις παρενέργειες και τις αντιπάθειες που συσσωρεύονται απέναντι στις ΗΠΑ.

Ωστόσο, η Ευρώπη δεν πρέπει να βασιστεί μόνο σε αυτόν τον αντιαμερικανισμό για την νέα της Ευρωγένεση, δεν πρέπει να βασιστεί μόνο στο αντιμπλοκ σύστημα. Θα πρέπει να βασιστεί σε ένα ιστορικό βάθος και σε ένα οικουμενικό πάθος που έχει ο ευρωπαϊκός χώρος. Πρέπει να απελευθερώσει νέες ποιοτικές δυνάμεις, μέσα στο εσωτερικό της και μέσα στο οικουμενικό πεδίο, μέσα από τις διεθνείς της σχέσεις, ώστε να δημιουργήσει μια εναλλακτική, πολιτισμική, οικουμενική συμφωνία για την εξέλιξη της οικουμενικότητας, για την πλανητική διαχείριση.

Η ευρωπαϊκή «κοινωνία των πολιτών»: ο θεμελιώδης πυλώνας των εξελίξεων

Η εσωτερική προοπτική της Ευρώπης είναι ένα επείγον πεδίο, είναι μια δυναμική που βρίσκεται σε κρίσιμη καμπή, αμέσως μετά από την διατλαντική πόλωση και την οικονομική κρίση του 2008 και την κρίση χρέους. Πρέπει να σκεφτούμε και ολοκληρωμένα πια, και όχι απλώς διαχειριστικά – οικονομικά την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Πρέπει να σκεφτούμε και σε σχέση με την πολιτισμική δυναμική της Ευρώπης. Μια δυναμική που συνδέεται με την πλήρη αφύπνιση και αξιοποίηση της δύναμης της «κοινωνίας των πολιτών». Η ευρωπαϊκή «κοινωνία των πολιτών»

που έχει πολλές δικτυακές προοπτικές, που βρίθει ιδεών αλλά και που έχει ένα βάθος εμπειρίας δημοκρατικής και πολιτισμικής, είναι ένας θεμελιώδης πυλώνας για την κατεύθυνση των εξελίξεων.

Πρέπει λοιπόν να δούμε το πως θα αξιοποιήσουμε ποιοτικά αυτή τη δυναμική, πως θα αναδείξουμε την πιλοτική καινοτομία της πολιτικής κοινωνίας της Ευρώπης μέσα από αυτή τη δυναμική, πως θα ανακαινίσουμε τελικά αυτή την ευρωπαϊκή 'πολιτική, στην «δικτυακή κοινωνία των πολιτών», στην κοινωνία των προσώπων, των ιδεών και των δράσεων, που ανυπομονεί θα λέγαμε να καταθέσει τον εαυτό της στις καλές πρακτικές της πολιτικής της δημοκρατίας. Η ευρωπαϊκή «κοινωνία των πολιτών» είναι μια εγγύηση που πρέπει να προσεχθεί από τώρα για την ανάπτυξη μιας οικουμενικής εμβέλειας, τόσο για την Ε.Ε. όσο και για τον πυρήνα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Εδώ πρέπει να κάνουμε μια διάκριση: ότι ο πυρήνας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αναγκαστικά πλέον δεν ταυτίζεται με το θεσμικό πεδίο της Ε.Ε. καθότι υπάρχει μια διαχωριστική δυναμική συμφερόντων ή στρατεύσεων μεταξύ στρατηγικών εθνικών συμφερόντων όπως φάνηκε στην ανεπάρκεια λήψης αποφασιστικής δράσης του Συμβουλίου Ασφαλείας κατά την επέμβαση των Αμερικανών στο Ιράκ. Εδώ πρέπει να καταλήξουμε σε μια αληθινή και ειλικρινή κατάθεση άποψης και οπωσδήποτε να συστρατευθούμε με τον πυρήνα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ο πυρήνας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, σε κάποια σημεία, ξεπερνάει στρατηγικά και τον δακτύλιο της Ε.Ε, την οριογραμμή της Ε.Ε. και συνδέεται και με τη συνεργασία με τη Ρωσία, με άλλες σημαντικές χώρες και ομάδες σε μια προοπτική ανάδειξης ενός οικουμενικού δικτύου ειρηνικής ανάπτυξης. Η Ευρώπη θα μπορούσε να αποτελέσει την απάντηση σε αυτό που λίγο πολύ εμφανίζεται ως ένα παγκόσμιο αίτημα για μια εξισορρόπηση, για τη δημοκρατική ανάπτυξη της ανθρωπότητας και τη διακρατική διαχείριση και δημοκρατία της πλανητικής διαχείρισης.

Συμπέρασμα

Πριν από οτιδήποτε άλλο, η Ευρώπη για να μπορέσει να αποτελέσει την πειστική απάντηση και προσέγγιση, χρειάζεται μια εσωτερική ολοκλήρωση που να διαμορφώνει πάγιες καλές σχέσεις στο επίπεδο της κοινωνίας των πολιτών για την ευρωπαϊκή προοπτική. Εδώ λοιπόν χρειάζεται να αναζητήσουμε την καινοτομία, να δρομολογήσουμε πιλοτικές δράσεις, να θεμελιώσουμε **δίκτυα που θα αρχίσουν να διαρθρώνουν την ενότητα της Ευρώπης στη βάση. Τα δίκτυα αυτά είναι αναγκαστικά και είναι μονόδρομος** η ανάγκη γέννησης «αμφικτιονικών δικτύων», δηλαδή δικτύων κυκλικού λόγου και συμμετρικής διαδικασίας, που είναι αντιπροσωπευτικά συναίνεσης, συνεργασίας και ανοικτότητας.

Η αποτυχία της Ευρώπης να σταθεί στο ύψος της ευκαιρίας θα έχει ευρύτερες από την ίδια συνέπειες και η θεσμική συλλογικότητα της θα απαξιωθεί στη συνείδηση των πολιτών της. Η συλλογικότητα χωρίς την αδελφότητα δεν είναι βιώσιμη.

«Η αδελφοσύνη απορρέει από την κοινή καταγωγή και τον κοινό σκοπό των όντων. Ωστόσο αντί της αδελφοσύνης έχουν χρησιμοποιηθεί άλλες έννοιες υποκατάστατες όπως η συλλογικότητα και η κοινωνία, οι οποίες όμως υπαγορεύονται από την ανάγκη για επιβίωση –χωρίς αυτό να αναιρεί την παραπάνω σκέψη του Ρουσσώ. Στην περίπτωση που δεχόμαστε μόνον τα υποκατάστατα πρέπει αναγκαστικά να δεχθούμε και τον ανταγωνισμό που εμπεριέχουν και τη συνθλιπτικότητά του. Αν από το άλλο μέρος δεχθούμε την ενιαιότητα του Εαυτού ως φύση, τότε έχουμε το δικαίωμα απέναντι στο περιβάλλον αλλά αναλαμβάνουμε και την ευθύνη απέναντί του.

Η διαφορά αυτή οφείλεται στο ότι τότε θα δεχόμαστε ότι κάθε αρχή ισχύει για όλους το ίδιο. Τότε μόνον οι αρχές, οι αξίες και η ηθική έχουν πραγματικό υπόβαθρο. Δυστυχώς αυτό είναι κάτι που ποτέ δεν αποδέχθηκε ο άνθρωπος» [4]

Αναφορές

[1] Παρασκευουλάκος Ιωάννης, ΤΟ ΑΥΡΙΟ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ, 2010

[2] Husserl Edmund, Η κρίση του Ευρωπαϊού ανθρώπου και η φιλοσοφία, Ερασμος, σελ 7

[3] Schroder Gerhard, 2006, Κρίσιμες αποφάσεις, Κασταλία, σελ 464

[4] Μουτσοπούλου Ιωάννα, ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ (Β' Μέρος) : ΚΡΑΤΟΣ ΛΙΓΩΝ Η' ΚΡΑΤΟΣ ΟΛΩΝ;, 2010

17 Ιανουαρίου 2011

Γιάννης Ζήσης, συγγραφέας

(Φωτό: wikimedia)